מבוא לתורת הקבוצות ואוטומטים - 234129
תרגיל בית 4

סמסטר חורף 2023-2024

<u>המתרגל האחראי על התרגיל:</u> אסף שהם

<u>תאריך הגשה:</u> 28.03.24

<u>נושאי התרגיל:</u> שפות פורמליות, אוטומט סופי דטרמיניסטי, אוטומט מכפלה, תכונות סגור בסיסיות

<u>הוראות לפתרון התרגיל:</u>

- בכל מקרה בו אתם מתבקשים להוכיח, עליכם לכתוב הוכחה פורמלית מלאה. עליכם לפרט את כל שלבי הפתרון.
- בכל מקרה בו אתם מנסים להפריך, <u>נסו למצוא דוגמה נגדית קצרה ופשוטה ככל האפשר</u>. זכרו (1) להגדירה במפורש, (2) להוכיח כי היא מקיימת את הנתונים, ו-(3) להוכיח כי אינה מקיימת את מסקנת הטענה.
- אם נדרש הסבר או נימוק בלבד, עליו להיות <u>קצר</u> אך בעל מבנה כללי של הוכחה (למשל הסבר/נימוק מדוע שתי קבוצות שוות צריך לכלול שני כיווני הכלה, וכו').

<u>הוראות הגשה:</u>

- ההגשה אלקטרונית דרך אתר הקורס.
- יש להגיש קובץ PDF בלבד.
- על הפתרון להיות **מוקלד!** אין להגיש פתרונות בכתב יד. איורים וציורים ניתן לצייר ביד.
- ההגשה היא בקבוצות של 3 סטודנטים.

<u>תזכורת:</u> הבדיקה היא מדגמית, ראו את סכמת הציונים באתר הקורס.

בהצלחה!

שאלה 1

יהי Σ א"ב, ותהא $L \neq \emptyset$ שפה לא ריקה מעל Σ.

נאמר ש־L היא שפה חיונית מסוג 1 אם $L = \Sigma^* \cdot L$.

נאמר ש־L היא שפה חיונית מסוג 2 אם לכל $u \in \Sigma^*$ קיימת $x \in \Sigma^*$ כך ש $u \cdot x \in L$ (כלומר כל מילה ניתן להשלים למילה בשפה).

הערה: המונח "שפה חיונית" הוא תרגום מאולץ של המושג liveness.

(א) הוכיחו / הפריכו: אם L היא שפה חיונית מסוג 1 אז היא שפה חיונית מסוג 2.

(ב) הוכיחו / הפריכו: אם L היא שפה חיונית מסוג 2 אז היא שפה חיונית מסוג 1.

פתרון שאלה 1

(א) הטענה נכונה.

תהי L שפה חיונית מסוג 1. תהי $u \in \Sigma^*$. מכיוון ש־$L \neq \emptyset$, קיימת $x \in L$ ומהגדרת שרשור שפות נקבל ש־$u \cdot x \in \Sigma^* \cdot L$.

L חיונית מסוג 1, כלומר $L = \Sigma^* \cdot L$ ולכן $u \cdot x \in L$. הראינו אם כך שלכל $u \in \Sigma^*$ קיימת מילה $x \in \Sigma^*$ כך ש־$u \cdot x \in L$, ולכן L שפה חיונית מסוג 2.

(ב) הטענה שגויה.

נראה דוגמה נגדית: נגדיר $L = \{aa\}^*$ מעל $\Sigma = \{a\}$, כלומר כל המילים מאורך זוגי.

נטען ראשית ש־L היא שפה חיונית מסוג 2. אכן, לכל $u \in \Sigma^*$ מתקיים $u \cdot u \in L$.

כעת נראה ש־L אינה שפה חיונית מסוג 1. מתקיים, למשל, $a \cdot aa = aaa \in \Sigma^* \cdot L$

אך $aaa \notin L$. לכן $L \neq \Sigma^* \cdot L$ כלומר L אינה שפה חיונית מסוג 1.

שאלה 2

תהי L שפה מעל א"ב Σ.
נגדיר:

$$L^+ = \bigcup_{i=1}^{\infty} L^i$$

הוכיחו: $L = L^+$ אם"ם $L^2 \subseteq L$.

פתרון שאלה 2

$\Leftarrow$: נניח כי $L = L^+$. לכל $w \in L^2$ מתקיים $w \in \bigcup_{i=1}^{\infty} L^i = L^+$ מהגדרת איחוד. לכן $L^2 \subseteq L^+$ ומהנתון נסיק $L^2 \subseteq L$.

$\Rightarrow$: נניח כי $L^2 \subseteq L$. נוכיח באינדוקציה ש־$L^n \subseteq L$ לכל $n > 1$ טבעי.

- בסיס: עבור $n = 1$ אכן $L^1 = L \subseteq L$.
- צעד: נניח שמתקיים $L^n \subseteq L$ עבור $n > 1$ טבעי.

תהי $w \in L^{n+1}$. מהגדרת שרשור, $w \in L^n \cdot L$, כלומר קיימות $u \in L^n$ ו־$v \in L$ כך ש־$w = uv$. מה"א נסיק $u \in L$, אז נקבל $w = uv \in L \cdot L = L^2$. הנחנו כי $L^2 \subseteq L$, ולכן $w \in L$. קיבלנו אפוא כי $L^{n+1} \subseteq L$.

כעת, $L \subseteq L^+$ כמו קודם, מהגדרת איחוד. תהי $w \in L^+$, אז קיים $i > 1$ טבעי כך ש־$w \in L^i$. לפי הטענה שהוכחנו, $L^i \subseteq L$, ולכן $w \in L$. קיבלנו $L^+ \subseteq L$, ומהכלה דו־כיוונית נסיק $L = L^+$.

שאלה 3

<u>בנו אוטומט סופי דטרמיניסטי</u> לכל אחת מהשפות הבאות מעל $\Sigma = \{a, b\}$:

(א) $L_1 = \{\sigma w \sigma \mid \sigma \in \Sigma,\ w \in \Sigma^*\}$

(ב) $L_2 = \{a^n b^m \mid n, m \in \mathbb{N},\ m = n \bmod 3\}$

(ג) $L_3 = \{w \in \Sigma^* \mid \text{זוגי } \#_a(w) \cdot \#_b(w)\}$

פתרון שאלה 3

(א) נגדיר אוטומט $A = (Q, \Sigma, q_0, \delta, F)$ כך ש־$Q = \{q_0, q_1, q_2, q_3, q_4\}$, $F = \{q_2, q_4\}$, ו־δ מוגדרת ע"י השרטוט:

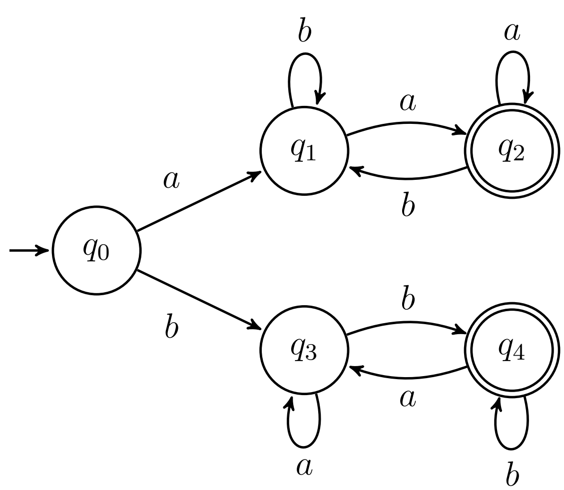

הרעיון: מפרידים למקרים לפי האות הראשונה, ואז דואגים שהאות האחרונה תתאים.

(ב) נגדיר אוטומט $A = (Q, \Sigma, q_0, \delta, F)$ כך ש־$Q = \{q_0, q_1, q_2, q_3, q_4, q_5\}$, $F = \{q_0, q_4\}$, ו־δ מוגדרת ע"י השרטוט:

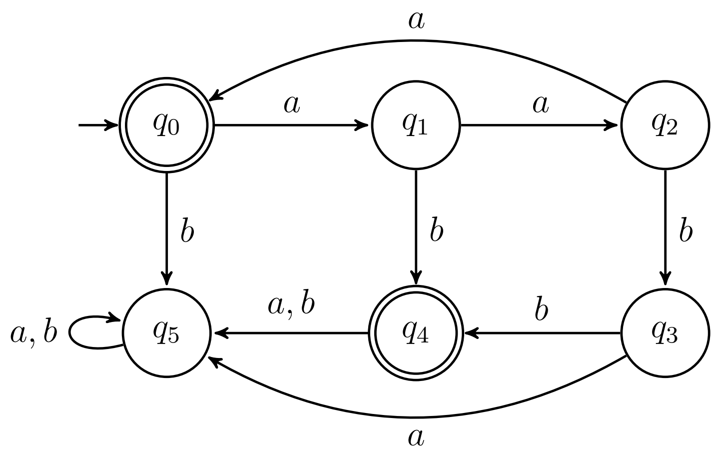

הרעיון: שלושת המצבים העליונים מייצגים את השאריות האפשריות של מספר ה־a־ים. מכל אחד אנו מאפשרים בדיוק את השארית המתאימה, ואם יש יותר מדי אותיות או אות לא מתאימה, עוברים לבור.

(ג) ניתן לבנות את האוטומט ישירות, או להבחין שמתקיים

$$L_3 = \{w \mid \text{זוגי } \#_a(w)\} \cup \{w \mid \text{זוגי } \#_b(w)\}$$

ולבנות אוטומט מכפלה לאיחוד עבור השפות הללו, משני האוטומטים הבאים:

$$A_1 = (\{q_0, q_1\}, \Sigma, q_0, \delta_1, \{q_0\}) \qquad A_2 = (\{p_0, p_1\}, \Sigma, p_0, \delta_2, \{p_0\})$$

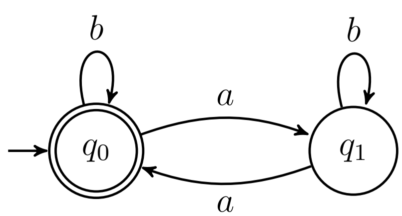

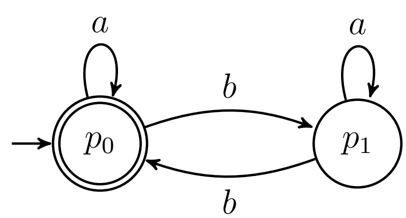

כאשר δ_1 מתוארת בשרטוט משמאל, ו־δ_2 בשרטוט מימין.

אוטומט המכפלה מתואר ע"י $A = (Q, \Sigma, (q_0, p_0), \delta, F)$ כאשר

$$Q = \{q_0, q_1\} \times \{p_0, p_1\}$$

$$F = (F_1 \times Q_2) \cup (Q_1 \times F_2)$$

ולכל $q \in \{q_0, q_1\}$, $p \in \{p_0, p_1\}$, $\sigma \in \Sigma$:

$$\delta((q, p), \sigma) = (\delta_1(q, \sigma), \delta_2(p, \sigma))$$

שאלה 4

יהי $\Sigma = \{a,b\}$ א"ב.

נגדיר אוטומט $A = (Q,\Sigma,q_0,\delta,F)$ כך ש־$Q = \{q_0,q_1,q_2,q_3\}$, $F = \{q_1\}$, ו־δ מוגדרת ע"י השרטוט:

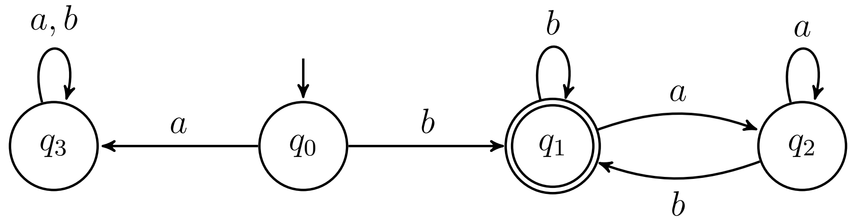

תהי $L = \{bwb \mid w \in \Sigma^*\} \cup \{b\}$ שפת כל המילים מעל Σ שמתחילות ומסתיימות ב־b.

הוכיחו: $L(A) = L$.

פתרון שאלה 4

כדי להוכיח כי $w \in L$ אם"ם $w \in L(A)$, נסמן $L' = \{bwa : w \in \Sigma^*\}$ וננסח טענות אינדוקטיביות:

$$\textbf{(1)} \qquad \delta^*(q_0,w) = q_0 \iff w = \epsilon$$

$$\textbf{(2)} \qquad \delta^*(q_0,w) = q_1 \iff w \in L$$

$$\textbf{(3)} \qquad \delta^*(q_0,w) = q_2 \iff w \in L'$$

נוכיח את הטענות במקביל באינדוקציה על מבנה המילה:

בסיס: עבור $w = \varepsilon$ מתקיים $\delta^*(q_0,\varepsilon) = q_0$ לפי הגדרה, ולכן (1) נכון.

בפרט, $\delta^*(q_0,\varepsilon) \neq q_1$, ובנוסף ידוע כי $\varepsilon \notin L$, ולכן (2) נכון באופן ריק, ובאותו אופן גם (3).

צעד: נניח ששלוש הטענות נכונות עבור מילה $u \in \Sigma^*$, ונוכיח את נכונותן עבור $w = u\sigma$ כאשר $\sigma \in \Sigma$.

טענה (1) נכונה באופן ריק, שכן $\delta^*(q_0,w) = \delta(\delta^*(q_0,u),\sigma)$ ואין אף מעבר שנכנס ל־q_0, לכן בהכרח $\delta^*(q_0,w) \neq q_0$, ובנוסף ידוע כי $w \neq \varepsilon$.

$$\begin{aligned}
\textbf{(2)} \qquad \delta^*(q_0,w) = q_1 \quad &\iff \quad \delta(\delta^*(q_0,u),\sigma) = q_1 \\
&\iff \quad \delta^*(q_0,u) \in \{q_0,q_1,q_2\} \ \wedge \ \sigma = b \\
&\iff \quad (u = \varepsilon \ \vee \ u \in L \ \vee \ u \in L') \ \wedge \ \sigma = b \\
&\iff \quad w \in \{bvb : v \in \Sigma^*\} \cup \{b\} = L
\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
\textbf{(3)} \qquad \delta^*(q_0,w) = q_2 \quad &\iff \quad \delta(\delta^*(q_0,u),\sigma) = q_2 \\
&\iff \quad \delta^*(q_0,u) \in \{q_1,q_2\} \ \wedge \ \sigma = a \\
&\iff \quad (u \in L \ \vee \ u \in L') \ \wedge \ \sigma = a \\
&\iff \quad w \in \{bva : v \in \Sigma^*\} = L'
\end{aligned}$$

כעת,

$$w \in L \iff \delta^*(q_0,w) = q_1 \iff \delta^*(q_0,w) \in F \iff w \in L(A)$$

(השלימו את הנימוקים של כל המעברים)

נספח – פתרון אחר לשאלה 3 סעיף ב'

זהו הפתרון עבור השפה שבה שארית החלוקה ב־3 של מספר ה־a־ים ומספר ה־b־ים זהה.

נגדיר אוטומט $A = (Q, \Sigma, a_0, \delta, F)$ כך ש־$Q = \{\sigma_i : \sigma \in \Sigma, 0 \leq i \leq 2\} \cup \{q_\perp\}$, $F = \{a_0, b_0\}$, ו־

$$\delta(q,\sigma) = \begin{cases} q_\perp & q = q_\perp \vee \exists i(q = b_i) \wedge \sigma = a \\ \sigma_{(i+1) \mod 3} & \exists i(q = \sigma_i) \\ b_{(1-i) \mod 3} & \exists i(q = a_i) \wedge \sigma = b \end{cases}$$

להלן השרטוט:

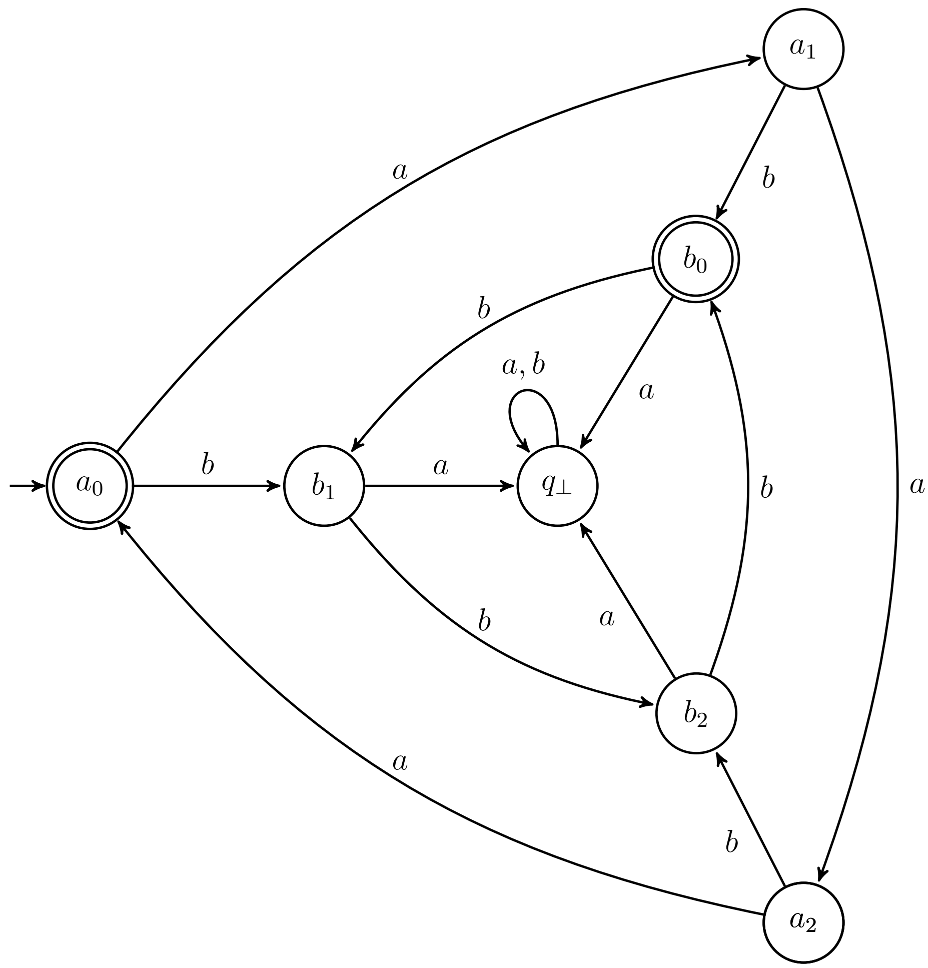

הערות על הבניה: הבחינו כי "שפת המצב" (המילים שמגיעות ל-) צומת a_i הן המילים של רצף $'a'$ באורך משארית 3 של i.

ובאופן דומה, שפת המצב של צומת b_i הן מילים מהצורה $a^n b^m$ עבורן $i = m - n \mod 3$ וכל מילה שאינה שייכת ל $\{a\}^* \cdot \{b\}^*$ מגיעה למצב "הבור" $q_\perp$ וכך מילה מתקבלת אמ"מ היא בL_2 (זו עדיין אינה הוכחה פורמאלית, לשם כך נשאר להוכיח בעיקר (באינדוקציה פשוטה) את הטענות על שפת המצב של a_i, b_i)